

Verkondiging van de themadienst van de CGK Mussel op 24 juli 2011
Thema: Transplantatie
Auteur: Ds. M. Hofland, predikant te Groningen

Gemeente van onze Here Jezus Christus,

Een van de vragen waar je als christen voor komt te staan is altijd weer: hoe pas ik Gods Woord toe in de praktijk?

De bijbel hebben we, maar de bijbel is een boek van twee-, drie- vier-duizend jaar oud. En die tijd was een andere dan onze tijd. Andere mogelijkheden, andere cultuur. In de tijd van de Bijbel had men geen televisie, geen auto's, geen ziekenhuizen en geen computers. Dat brengt je dus elke dag weer bij de vraag: hoe pas ik dat oude Woord van toen, toe op situaties van nu. Met een duur woord heet dat ethiek.

Hoe breng ik Gods Woord naar de praktijk?

En hoe doe je dat als in dat Woord van God er geen directe geboden zijn voor de vraag waarmee je zit.

In de bijbel lees je bijvoorbeeld niets over welke t.v. programma's je wel of niet kunt kijken, je leest er niets over of je wel of niet aan genen mag sleutelen. Allemaal vragen waar je wel een antwoord op moet geven, want ze komen soms concreet op je bordje.

Dat is nu ook zo. Momenteel is er weer een campagne over orgaandonatie. Misschien heeft u de reclame hierover op TV wel al gezien. De vraag wordt in deze reclameboodschap heel duidelijk gesteld: ja of nee. Wil je wel of geen orgaandonor zijn.

Laten we in deze dienst met elkaar proberen om met die concrete situatie naar het Woord van God te gaan om te zien of daarover wat te zeggen is in Bijbels licht.

Daarbij moet gezegd worden dat elke christen zelf zijn overwegingen zal moeten maken en zelf ook verantwoordelijk is voor zijn of haar keuze, hoe die ook is. Daar zal iedereen dus zelf uit moeten komen, met alle verschillen die er dan kunnen zijn tussen christenen.

Een stukje geschiedenis: Vanaf de laatste wereldoorlog nam de medische kennis en kunde zienderogen toe. Het absolute hoogtepunt was de harttransplantatie door dr. Christian Barnard in Zuid Afrika (1967).

Terecht word deze operatie een revolutie in de geschiedenis van de transplantatiegeneeskunde genoemd.

De ontwikkelingen zijn vanaf dat moment niet stil blijven staan.

Het jaar 1967 is niet zomaar een jaartal, maar een moment dat ons hele denken beïnvloed heeft. Ook al stierf de eerste patiënt van dr. Barnard ruim twee weken later aan een bijkomende infectie, desondanks had de geneeskunst getoond waartoe ze in staat was. De dokter kon alles. Maar naast deze illustratie van de medische kennis en macht, had dit hoogtepunt ook een keerzijde. Enkele jaren daarna werden de eerste vragen al gesteld: mag alles wat kan? Moet de hele kast van medische mogelijkheden leeggehaald worden om mensen in leven te houden?

Wordt een mens zo geen technisch ding waarmee je naar hartelust kunt experimenteren?

Laten we eerst eens kijken waar we het over hebben.

Wat is orgaandonatie?

Een gangbare definitie is deze: Orgaandonatie is het overplanten van organen en weefsels, met als doel de uitgevallen functie te vervangen.

Hart, nier, lever, long, alvleesklier en hoornvliestransplantatie zijn daar de bekendste voorbeelden van.

Orgaandonatie kan allereerst **tijdens** iemands leven plaatsvinden.

Een ziek jongetje krijgt bijvoorbeeld een nier van zijn vader. Of een meisje met leukemie krijgt beenmergcellen van haar broertje. In deze gevallen betreffen het dus levende donoren. Dat geldt ook voor het doneren van bloed. De levende donor schenkt bloed aan een ander. Ethisch gezien zijn er weinig of geen problemen bij orgaandonatie tijdens het leven.

Dergelijke donaties roepen veel eerder bewondering op.
Wat is de offervaardigheid van de donor groot!

Toch twee kanttekeningen: ik denk dat het anders wordt, als je je orgaan verkoopt. Dat is geen vorm van dienstbaarheid. Ons lichaam is zozeer een geheel met ons ZIJN, dat we organen niet mogen verkopen. Dan verkopen we eigenlijk onszelf.
Een tweede beperking is: tenzij het risico voor de donor zo groot is, dat zijn eigen leven gevaar loopt. In dit geval is er niet meer van een donordaad te spreken, maar van het offeren van eigen leven.

Het risico mag dus niet te groot zijn! Dat wil zeggen: Geen experiment om het experiment, maar dienstverlening met het uitzicht op kans van slagen.

Maar dan het transplanteren van iemands organen ná zijn leven.

Hoe verloopt dat in de praktijk? Aan de hand van een concreet voorbeeld zal ik aangeven hoe het in de praktijk kan gaan.

Een automobilist raakt betrokken bij een ernstig ongeval. Snel wordt hij naar het ziekenhuis gebracht. Er wordt gevochten voor zijn leven, maar de ene na de andere lichaamsfunctie valt uit. Na twee dagen overlijdt de jongeman.

Het zal niemand verwonderen dat dit zeer emotionele dagen zijn voor de familieleden. En onder die droevige omstandigheden moet de vraag worden gesteld door de doktoren: mogen we zijn organen gebruiken voor orgaandonatie? Na instemming door de familie verandert direct de doelstelling van de zorg rond de overledene. Nadat de hersendood is ingetreden staan de artsen voor de taak om de organen goed te houden voor donatie. De patiënt is wel gestorven, maar de organen moeten blijven functioneren.

Een situatie die door nabestaanden vaak als emotioneel heel moeilijk wordt ervaren.

Ondanks alle emotie gaan allerlei technische handelingen en onderzoeken 'gewoon' door.

Eén van de onderzoeken bij de zojuist overleden donor is dan de zogenaamde weefseltypering. Welk type weefsel heeft hij?

Zodra dat bekend is, gaat Eurotransplant op zoek naar een geschikte ontvanger. De computer geeft bijvoorbeeld aan dat een vrouw uit Noord Holland de meest geschikte ontvanger is.

Voor de ontvanger is het een spannende tijd. Hij of zij staat op de wachtlijst. Afwachten is het enige dat rest. Wachten kost tijd. Bij orgaandonatie kan dat zelfs zeer kostbare tijd zijn. Maar dan is daar het grote moment. De telefoon rinkelt. De vrouw uit Noord Holland moet zich met spoed melden in een aangewezen ziekenhuis. Binnen enkele uren ligt ze op de operatietafel en dan wordt de implantatie een feit. Het orgaan is van 'eigenaar' verwisseld.

De operatie brengt een grote verandering teweeg. De nierdialyse kan bijvoorbeeld gestaakt worden of de zuurstoffles, vroeger onmisbaar door de taaislijmziekte, mag in de kast blijven staan. Was men voorheen bij de geringste inspanning buiten adem, na de operatie is een fietstocht van twintig kilometer weer mogelijk. Wat een verandering!

Op de site van jaofnee.nl die sinds 22 juni online is, blijkt dat slechts 24 procent van de Nederlandse bevolking als donor geregistreerd staat. Dit is een gering percentage. Dan komt de vraag: waarom zijn er niet meer mensen die zich als donor laten registreren? Zijn zij tegen orgaantransplantatie? Dat blijkt vaak niet het geval te zijn. Bijna iedereen in Nederland spreekt zijn of haar waardering uit over deze therapeutische mogelijkheid. Waarom dan toch geen donorregistratie? De belangrijkste reden is dat dit ons confronteert met situaties waar we liever niet bij stilstaan. Maar soms is het ook uit gemakzucht. In beide gevallen wordt de beslissing aan de nabestaanden overgelaten.

Maar dan nu de cruciale vraag:

Mag ik me als donor laten registreren? Is het verantwoord om de organen na het overlijden weg te nemen en in te planten bij een ander? Mag dat? Technisch kan het. En we moeten zeggen: technisch gaat het steeds beter. Was de orgaandonatie vijftien jaar geleden nog in

een experimenteel stadium, met alle risico's van dien, inmiddels hebben diverse specialisten de techniek goed in de vingers. De resultaten worden steeds beter en de complicaties nemen af. Maar dan nog blijft de vraag: mag het ook? Is het moreel verantwoord?

Ik zei al, bij alle ethische vragen spelen een aantal aspecten een rol:

Ten eerste: Wat zegt de Bijbel erover? Ten tweede: In welke tijd en omstandigheden leven we **nu**? En ten derde: Wat is de concrete situatie waarmee we geconfronteerd worden?

Met andere woorden: wanneer we nadenken om ons al dan niet te laten registreren als donor, dan vragen we onszelf eerst af wat de Bijbel aangeeft over dit thema. De normen en waarden van de Bijbel gelden voor alle tijden en plaatsen en vormen dus een constante basis.

Maar zoals ik al zei: de tijd van de Bijbel is wel een andere geweest dan de tijd van vandaag. Daarom moeten we onszelf afvragen: hoe kunnen we die bijbelse noties vertalen naar de tijd en omstandigheden waarin wij nu leven? Als het om orgaandonatie gaat letten we op drie aspecten: ten eerste de **Dienstbaarheid** aan de ander, ten tweede **ons Lichaam** en het derde aspect is **naastenliefde**.

Dienstbaarheid

Allereerst de dienstbaarheid. Duidelijke teksten of bijbelgedeelten ontbreken bij orgaandonatie. Er staat in de Bijbel geen direct gebod of verbod met betrekking tot dit onderwerp en zeer weinig teksten hebben er betrekking op. De reden is heel eenvoudig: orgaandonatie bestond in die tijd nog niet. Daarom moeten we terughoudend zijn met het aanhalen van allerlei teksten die suggereren dat ze op orgaantransplantatie betrekking hebben.

Wel zijn er teksten die als achtergrond en richtingwijzer kunnen dienen.

Paulus schrijft in Romeinen 12: 1: "*Ik vermaan u dan, broeders, met beroep op de barmhartigheden Gods, dat gij uw lichamen stelt tot een levend, heilig en Gode welgevallig offer.*".

Daarmee wil Paulus zegen dat we van God ons lichaam hebben ontvangen om er dienstbaar mee te zijn! God heeft ons een lichaam gegeven en vraagt van ons om anderen te dienen. Je leven en je lichaam heb je gekregen om er dienstbaar mee te zijn aan anderen.

In Romeinen 6: 13 werkt Paulus dat nog concreter uit naar onze ledematen: "*En stel uw leden niet ter beschikking aan de zonde als wapens van ongerechtigheid, maar stel uzelf ter beschikking aan God*".

Paulus heeft hierbij waarschijnlijk niet gedacht aan een mogelijke transplantatie van organen. Toch kunnen we uit deze teksten de conclusie trekken dat dienstbaarheid met ons lichaam door God gevraagd wordt.

In Galaten 4: 15 schrijft Paulus: "*Ik kan van u getuigen dat u zelfs uw ogen zou hebben uitgerukt om ze mij te geven.*". Paulus aanvaardt de bereidwilligheid van de Galaten, om hun ogen uit te rukken en ze aan hem te geven. De eventuele oogziekte van Paulus, wat op basis van deze tekst verondersteld wordt, zou daarmee verholpen zijn. Dus om de ziekte van Paulus te bestrijden waren de Galaten zelfs bereid om hun ogen te laten transplanteren. Paulus roemt deze bereidwilligheid van de Galaten, en we krijgen de indruk dat hij zo'n geschenk ook aangenomen zou hebben. In elk geval wijst hij de gedachte als zodanig niet van de hand. Ze is alleen niet praktisch uitvoerbaar. Daar zit het op vast.

Ons Lichaam

Dan het lichaam. Ons lichaam is uniek en hoort, met alle organen, bij één uniek persoon. Zelfs in het meest prille stadium wordt de mens in de Bijbel als een uniek persoon gezien.

David heeft hier in psalm 139 indrukwekkend belijdenis van afgelegd toen hij opmerkte dat God zijn eerste levensfase al zag: *Uw ogen zagen mijn vormeloos begin; in uw boek waren zij alle opgeschreven, de dagen, die geformeerd zouden worden, toen nog geen daarvan bestond.*

Een technische visie op het lichaam en de organen maakt ze tot een mechanisme met verschillende onderdelen. Wanneer een van de onderdelen kapot is, hoeft alleen vervanging plaats te vinden. Orgaandonatie verwordt op die manier, tot een 'grote onderhoudsbeurt'. Ons lichaam, staat er in de bijbel, is een tempel van de Heilige Geest, daarom moeten we er goed voor zorgen.

Aan de andere kant wordt de plaats van het lichaam ook gerelativeerd, want er is niets erger dan schade te lijden aan de ziel.

De Here Jezus zegt hiervan: " *8 Indien uw hand of uw voet u tot zonde verleidt, houw hem af en werp hem weg. Het is beter voor u verminkt of kreupel ten leven in te gaan, dan met twee handen of twee voeten in het eeuwige vuur geworpen te worden*". (Matth. 18:8).

Het uniek zijn van het lichaam sluit enerzijds uit dat Jan en alleman zomaar kunnen gaan over de organen van een ander, na diens overlijden.

Aan de andere kant betekent de opdracht om goed voor het lichaam te zorgen, geen absoluut verbod op het beschikbaar stellen van organen voor donatie.

De hoge waarde van het leven en de zorg voor het lichaam mogen, om een bijbels voorbeeld te noemen, de soldaat er niet van weerhouden zijn volk te verdedigen (Deut 20). Zelfs met inzet van lichaam en leven, zonder roekeloosheid en onbezonnenheid, mag het leven van de ander verdedigd en behouden worden. Het welzijn van de ander kan op een gegeven moment zwaarder wegen dan de zorg (of laatste eer) voor het eigen lichaam.

Dit houdt tevens verband met het volgende aspect: naastenliefde.

Naastenliefde

In de Bijbel klinkt regelmatig de oproep om Christus na te volgen en daarbij de naaste lief te hebben als jezelf.

Dat laatste moeten we onderstrepen; de liefde tot de naaste dient gelijk te zijn aan de liefde tot onszelf.

Ons lichaam is niet van onszelf. Wij hebben niet het recht er eigenmachtig over te beschikken. Wij zijn, met ons hele bestaan, tot dienst geroepen. Die dienst kan ook daarin bestaan dat we van de medische mogelijkheid gebruik maken om nier, oogvlies of zelfs het hart ter beschikking te stellen van een ander. Het gaat er dan om dat men ook bij het sterven dienstbaar is.

De menigte van mensen die rond Christus stonden kreeg als geheel de opdracht: 'Doe gij evenzo', nadat Chr. de gelijkenis van de barmhartige Samaritaan verteld had. Deze liefde en bewogenheid tot de ander reiken zeer ver. Zelfs zover dat personen in de Bijbel hun leven hebben aangeboden, wanneer ze daarmee anderen konden redden. Denk aan Mozes en David, die met hun leven instonden voor hun volk.

We worden in de bijbel steeds weer opgeroepen tot navolging van Hem "die zijn leven gaf als losprijs voor velen".

Zoals eerder gezegd heeft de Bijbel het nergens over orgaandonatie. Maar de opdracht tot naastenliefde geeft wel een bepaalde kleur aan dit onderwerp. Het bepaalt de toon die we moeten aanslaan.

Naastenliefde, in de betekenis van gevende liefde is een van de belangrijkste motieven voor orgaandonatie!

Ja of Nee of

Maar nu de vraag: Zal ik mij laten registreren als donor? Ja of Nee?

Uiteindelijk zijn er drie opties mogelijk:

1. Ja
2. Nee
3. Mijn nabestaanden laat ik beslissen.

Allereerst optie 1: JA' ik wordt donor

Alles overwegend denk ik dat daar goede argumenten voor te vinden zijn. De bewogenheid met de ander, die misschien op een levensreddende orgaandonatie wacht, is hiervoor het belangrijkste motief. Gevende liefde, zelfs na het overlijden, bepaalt de keuze.

De zorg en verantwoordelijkheid voor de naaste, gefundeerd in het bijbelse gebod tot naastenliefde, kunnen het overgaan tot registratie als donor stimuleren.

Om te waarborgen dat geen identiteitsgevoelige organen uitgenomen worden, (zoals de hersenen of geslachtsorganen) is het aanduiden van aparte organen dan wel belangrijk.

Optie 2 is NEE ik wordt geen donor"

Hierbij mag altijd de vraag gesteld worden: Wat zijn de motieven? Wat weerhoudt je?

Emotionele, principiële of praktische bezwaren'?

Het is mogelijk dat mensen om emotionele redenen afzien van orgaandonatie.

Ze moeten er niet aan denken dat na hun overlijden organen weggenomen worden. In hun beleving is dat een verschrikkelijke gedachte.

Anderen wijzen orgaandonatie af op basis van Bijbelse gronden. De vraag kan worden gesteld of dat echt mogelijk is.

Weer anderen wijzen erop dat het lichaam door deze ingrepen verminkt wordt.

Het is waar dat het lichaam, wanneer organen na het overlijden weggenomen worden, een bepaalde verminking ondergaat. 'Dat mag toch niet', zeggen sommige mensen. Vanuit het mensbeeld van de bijbel bezien zal duidelijk geworden zijn dat een goede onderhouding van het lichaam een Bijbelse opdracht is.

Maar het woord verminking is bij orgaandonatie niet passend.

Daar gaat het om een bewuste gave aan een ander, om die ander mogelijk in het leven te behouden.

Een chirurg die een borst amputeert, omdat er een kwaadaardig knobbeltje in zat, is niet bezig met verminking. Hij verwijdert een lichaamsdeel om welzijn te bevorderen en leven te redden.

Kortom: er kunnen diverse redenen aanwezig zijn om bezwaar aan te tekenen tegen orgaandonatie. Toch moeten we nog iets verder, want stel dat u bezwaar maakt tegen donatie, wat zou u doen wanneer uzelf een orgaan nodig zou hebben?

Wat zou u doen wanneer uw achtjarige dochttertje een nierziekte krijgt en aangewezen is op niertransplantatie? Accepteert u wel een orgaan van een ander, maar weigert u uw eigen organen beschikbaar te stellen? Kan dat?

Het blijkt in de praktijk mogelijk te zijn, maar principieel is het niet consequent! Iemand die meent dat Gods Woord orgaandonatie verbiedt kan eigenlijk ook geen ontvanger zijn. Er wringt iets wanneer we wel ontvanger, maar geen donor willen zijn.

Dan optie 3: Mijn nabestaande beslissen'

Ook dat is een mogelijkheid.

Ik neem zelf geen beslissing, maar laat dit over aan anderen. Is dit een verlegenheidskeuze?

Een uitvlucht om de beslissing niet te hoeven nemen?

Is het wenselijk om anderen, in verdrietige omstandigheden, met zo'n moeilijke vraag op te zadelen?

En zullen zij dan handelen overeenkomstig uw overtuiging? Hebt u zich uitgesproken over dit onderwerp?

Het is belangrijk om dat goed te realiseren. Wanneer u zelf kiest voor uitstel betekent dit dat de keus door nabestaanden genomen moet worden. En dan komen we weer bij de eerste twee opties uit.

Afsluiting

Gemeente, het zal duidelijk zijn dat pasklare antwoorden niet altijd mogelijk zijn. We hopen echter dat deze leerdienst mag bijdragen aan bezinning en gedachtevorming.

Het maken van een verantwoorde keuze kan soms heel moeilijk zijn. Wat moet ik doen? In de bijbel wordt duidelijk aangegeven dat we leven voor het aangezicht van God. Ons hele leven is voor Hem een open boek. Al onze gedachten, besluiten en overwegingen zijn bij Hem bekend. Ook onze afwegingen met betrekking tot orgaandonatie.

De apostel Jakobus geeft hierbij een treffend advies: "*Komt een van u wijsheid tekort? Vraag God erom en Hij, die aan iedereen geeft, zonder voorbehoud en zonder verwijt, zal u wijsheid geven*". (Jak. 5)

Ook voor de vragen rond orgaandonatie is dat de goede weg: het gebed.

En dat alles met het uitzicht, dat er eens een dag zal zijn waarop doden zullen worden opgewekt en we een NIEUW overgankelijk lichaam zullen ontvangen.

En dan nog een laatste opmerking.

Bij orgaandonatie gaat het over vragen rond leven en dood. Al eerder is gewezen op het emotionele aspect daarvan. Want daartussen ligt het sterven.

Gods Woord plaatst ons leven in een groter perspectief, namelijk dat van de eeuwigheid. Daarmee krijgt het leven een andere dimensie.

Het levenseinde van een mens is niet zijn bestaansende. Maar juist dat kan vragen oproepen.

Zal het na het sterven goed zijn...?

We lezen in de Bijbel dat Hizkia voorbereidingen moest treffen omdat zijn levenseinde aanstaande was.

'tref beschikkingen voor uw huis, want gij zult sterven, en niet herstellen' (2 Kon. 20:1).

Deze opdracht komt ook tot ons.

Vorbereidingen treffen voor die dag die komen gaat.

Amen